

Művészet 2.0

Szűts Zoltán: *A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe*

Osiris Kiadó, Budapest, 2013, 232 l.

Szűts Zoltán, *A világháló metaforái* című könyvében az internet egyre növekvő befolyása kapcsán a művészetekben létrejövő változásokat vette górcső alá. A kötet átfogóan foglalkozik az emberi kultúra egyik legmarkánsabb kérdésével, az írott, nyomtatott hagyatékok tárolásával, őrzésével és továbbadásával. Továbbá taglalja, hogy az irodalmi szövegek miként alkalmazkodnak az online környezet új publikációs paradigmájához és a hipertextualitáshoz. A webkettes felület átalakítja a szerző–kiadó–olvasó hármasság egységének felosztását. A szerző feltárja az interneten lévő tartalmak jogi szabályozottságának problémakörét is. A világháló szövegorientált megjelenési formája mellett egyre nagyobb hangsúlyt kaptak a vizuális elemek, melyek a multimédiában teljesednek ki. A fejlődés iránya egyértelműen az alkotások augmentált valóságban történő elhelyezése felé orientálódik.

Francois Bacon, empirista filozófus szavait idézve „A tudás hatalom”, az internet adta lehetőségeket ismerve ez az előny a miénk lehet, hiszen a hatalmas információmennyiség díjtalanul áll a rendelkezésünkre, igazi „Bábeli könyvtár”,¹ de ahogy Szűts Zoltán írja, a probléma az, hogy „a megnövekedett információmennyiség kezeléséhez nem kaptunk kulcsot, meg kell tanulnunk szelektálni, olvasási prioritásokat kialakítani.” Az emberek többsége nem feltétlen rögzíti az ismeretanyagot, sokkal jobban emlékeznek a keresési módszerre, az útvonalra, ahogyan eljutottak az adott honlapra.

Napjaink kirajzolódó diskurzusának fókuszában az online szövegek és a hagyományos hordozók olvasásának primátusa áll. Szűts Zoltán álláspontja szerint az e-könyvek növekvő – leginkább külföldi – térhódítása mellett a nyomtatott könyvek létjogosultsága sem vitatott, hiszen a médiahordozók megférnek egymás mellett, ötvözik az előnyös tulajdonságokat. Számos fejlesztés bizonyítja ezt az elképzelést, többek között az augmentált² valóság technológiáját felhasználó, markerekkel ellátott könyv is, melynek olvasásakor egy szoftver webkamera segítségével felismeri a lapon található jelzést, majd a szöveg a számítógép kijelzőjén jelenik meg.

Úgy gondolom, hogy a recenzióknak ezen pontjánál szükséges a bevezetőben már említett archiválás ügyét tárgyalnunk. Nem kérdéses, hogy az elektronikus eszközök a mindennapi kommunikáció részét képezik, a személyi számítógépeken, laptopokon, tableteken, mobiltelefonokon és külső adattároló eszközökön őrizzük – enyhe túlzással – legféltettebb kincseinket. Ezeknek a cikkeknek egyik közös jellemzője a dobozokon feltüntetett szavatossági idő, garanciális időtartam. Számunkra ez azt

¹ Jorge Luis Borges az 1941-ben megjelent *Bábeli könyvtár* című novellájában egy olyan könyvtárról ír, amely határtalan és periodikus, nem található benne két azonos könyv. Ezt a projekciót Borges mai recepciója már a világháló metaforájának tartja. (SZÜTS Zoltán, *A világháló metaforái*, i. m., 19.)

² A más néven kiterjesztett valóság során érzékelők, valamint képernyő segítségével virtuális tárgyakat vagyunk képesek valós időben megjeleníteni úgy, mintha a tárgyi világ részei lennének. (I. m., 195.)

sugallja, hogy az eszközök tönkre fognak menni, elavulttá válnak, majd végül szemétté lesznek. Nem véletlenül nyomtatjuk ki az írásainkat és hívatjuk elő a fotóinkat, a ragaszkodás a kézzelfoghatóhoz a „megbízhatóhoz” már Gutenberg nyomdagépe óta belénk ivódott. A világháló metaforái című könyvet a kezünkben forgatva, könnyedén megállapíthatjuk, hogy jó minőségű, keményborítós, illusztrációkkal ellátott, esztétikus kiadványról van szó, mint formátum nagy valószínűséggel több generációt kiszolgál majd. A könyvekről nem véletlenül „hiányzik” a „szavatossági idő”. Míg a hagyományos hordozó, megfelelő megőrzéssel, akár több száz évig is a kultúra lenyomata marad (vö. *Corvinák*), addig a számítástechnikai eszközökön tárolt formátumok nem biztos, hogy kompatibilisek lesznek (vö. floppy lemez). A diskurzushoz hozzátartozik az aktualizálás kérdése is, a számítógépek és a világháló segítségével folyamatosan frissül az elérhető tudás, viszont a könyvek forgalomba helyezéséhez sokkal több idő kell. Itt kapcsolódik az említettekhez a forráskritika intézménye, a könyvek kiadása komoly rend szerint történik, ezzel ellentétben az internetes tartalmak moderálása folyamatos csúszással folyik, a szerző személyét legtöbb esetben homály fedi. Összefoglalva, a formátum tekintetében egyelőre a hagyományos hordozó, míg aktualitás szempontjából az új média vezeti a képzeletbeli versenyt.

Egy sárga lapú, kopottas, ódon illatú könyvet a kezünkben tartva joggal mondhatjuk, hogy megrágtá az idő vasfoga. De vajon hogyan telik az idő az interneten, miként „öregszik” meg a fent lévő tartalom. A hipertextualitás kapcsán Szűts Zoltán sokszor felveti azt a problémát, hogy az adott hivatkozás idővel már nem létezik, vagy módosul. A törött link a szerző tudta nélkül töredékké teszi a művét. Erre megoldásul született a tárolási rendszer, vagyis a backtracking capability amely használatával már „nem csupán a dokumentum aktuális változata áll rendelkezésére, de visszamehet az időben bármelyik megelőző változathoz.” Szakadát István³ szerint Nelson ezzel a változatkezelő képességet (versioning capability) fogalmazta meg, amely az eltéréseket hivatott a szövegeken belül észrevenni. Ez a megoldás magában rejti annak a lehetőségét, hogy minden meglévő szöveg, még a töröltek is, „örök életűek” maradnak a világhálón. Az interneten fennlévő szövegek feltöltésének dátuma a legtöbb esetben nyilvános, a módosításokat is követhetjük, ilyenkor egy mindig megújuló alkotásról beszélünk, ami időálló. Azonban léteznek olyan írások, amelyeket magukra hagynak, ebben az esetben az idő konstans módon viselkedik. A harmadik kategóriába tartozik a már törölt szövegek csoportja.

A siker vonatkozásban beszéljünk a könyvek és az online hordozók közötti differenciáról. A hagyományos kiadványok esetében pozitív reputáció akkor datálható, ha a kritika méltatja a művet és az eladott példányszám magas. A világháló metaforái című könyvben a szerző joggal írja, hogy a blogok esetében ez értelmezhetetlen, hiszen az említett módszerek egy régebbi rendszer mércéi. Ne felejtsük azonban el, hogy az interneten is találunk olyan eszközöket, amelyek visszacsatolást adhatnak.

³ Szakadát István: Xanadu. 1995. http://www.fil.hu/uniworld/Kurzusok/oktatas/page_1/HTML/Xanadu.htm

Egy videoblog esetében is mérvadó lehet a Youtube megtekintések és a megosztások, hivatkozások száma, ennek tudatában pedig a hirdetésszervezők akár komoly bevételt szerezhetnek a tulajdonosnak. Magyarországon egyre népszerűbbek a gasztrobloggerek, akik online sikereiknek köszönhetően ma már a könyvpiacra is képviseltetik magukat.

Az olvasó perspektíváját kitágítva szeretném megemlíteni a Penguin Books kiadó és a De Montfort University 2007-ben indított A Million Penguins projektjét, amely webkettes író felületet kínált az olvasóiknak. Az oldalon otthonra lelő netregény frissítésének gyakoriságát nem határozták meg, egyedül Charlotte Brontë *Jane Eyre* című regényének kezdőmondatát adták meg, így az olvasók könnyedén válhattak szerzőkké és szerkesztőkké. Az egy hónapos alkotói munka alatt a műnek ezernégyszázhetvenhat szerkesztője volt, akik tizenegyezer szerkesztést hajtottak végre az ötszáz szövegegységet számláló regényen, valamint az így született alkotást hetvenötezen követték. Az adatok egyértelműen azt az igényt támasztják alá, hogy a befogadók vágnak az interaktivitásra. Az olvasói-szerzői élményt tovább fokozta a Wetellstories.co.uk honlap nyújtotta lehetőség, ahol kommunikációs- és médiaformákba adaptálták az ismert irodalmi szerzeményeket. Korpusszá vált például a blog, a mikroblog, a Twitter, és a Google Maps is.

Szűts Zoltán *A világháló metaforái. Bevezetés az új média művészetébe* című könyve a magyar könyvpiacra hiánypótló. A szerző több mint kétszáz oldalon keresztül, olvasmányos formában, képekkel demonstrálva mutatja be az online kommunikáció újszerű tendenciáit, amelyek ismeretében minden ember közelebb kerülhet az emberiség harmincezer éves kultúrájához.

Csordás Hédi